

BİR KADIN ÖYKÜSÜ

Ruhsar Kazak

Bu yazı tamamen benim deneyimlerimden oluşmaktadır. Sadece beni bağlamaktadır. Özellikle geçmişte bir yerlerde teğet geçtiğim kadın gruplarında mühendis kadınlar olarak karşılaştığımız olumsuz tepkileri paylaşmak istedim. Burada amacım “Mühendislikte Kadın” konusunda o tarihlerde bize en yakın grupların bakış açılarını yansıtabilmek. Bir anlamda “Mühendis Kadınlar ” olarak sorunlarımızın, diğer kadınlarla da, mühendis erkeklerle de farklılık taşıdığını vurgulamak. Bizlerin varlığı bir anlamda “ayırıcılık”. Alışılmış ilişkiler içinde birileri kalkıp ‘kadın başına mühendis’ oluyorlar. Oldularsa da ‘zaten sorunları da olamaz, para da kazanıyorlar, çalıştıkları yerlerde mevki-leri de var.’ diyebiliyor. Benim hayat hikâyemden de göreceğiniz gibi en iyi koşullarda bile “kadın” olmanızdan dolayı özel bir mücadele vermeniz gerekiyor.

Özgün alanlarda (mühendis kadınlar, firma sahibi kadınlar vb.) kadın örgütlenmeleri, bireylerin tek başlarına verdikleri bu mücadelelere en azından moral desteği sağlayacaktır. Nüfusun yarısı olan kadınların mülk edinmede, şirket yönetmede, ülke yönetmede, kısacası insanların kaderini belirleyen her alanda temsil oranları nüfus içindeki yoğunlukları ile denk hale gelene kadar sorun devam ediyor demektir. Temsil oranındaki düşüklük sadece kadınlar aleyhine bir durum olmayıp “kadın bakış açısının duyarlılığını” alamayan bir toplumun kaybı niteliğindedir.

Doğumum sırasında babam, Çorum Çimento Fabrikası'nda görevliymiş. Bütün geleceğimi çizen meslek seçimimde bu durumun da etkisinin olduğunu düşünüyorum. Ben 3-5 yaşlarındayken Türkiye Çimento Sanayi Genel Müdürlüğü'nde görevli kadın mühendisler, Çorum'a geçici görevle gelirlerdi. O yıllarda "Ne olacaksın" diye sorulduğunda, "Hem mühendis, hem anne olacağım" diye cevap verdiğimi hatırlıyorum. Her ikisini de oldum. 37 yıldır anneyim ve 32 yıldır mühendisim. Oğlum da mühendis oldu. Sonuç: Kızların meslek seçiminde de, erkeklerin de kadınları bu mesleklerde kabullenmelerinde, tanıdıkları pozitif örneklerin etkisi çok önemli. 1980-1991 yılları arasında babamın taahhüt firmasında çalıştım. Önce her işte bulundum (sekreterlik, muhasebe, teknik grup) 1985 yılında ise ilk şantiyemde görev aldım. Babanızın firmasında bile olsanız "kadın" olduğunuz için şantiye işi alamıyorsunuz. Babamın firmasında okul stajımı Samsun-Ladik Çimento Fabrikası'nda yapmıştım. O şantiyede görevli mühendis bana hemen bir rol biçmişti: "Siz de okul bitince bir proje firmasında iş bulursunuz".

1984 yılında üniversiteyi bitirip Devlet Hava Meydanları Genel Müdürlüğü'nde çalışmaya başladım. O yıllar çalıştığım grubun atıl bir dönemiydi. Boş geçen günlerimde teknisyenler için cihaz kullanım yönergelerini tercüme etmeyi iş edindim. Hem ben cihazları tanıyordum, hem de bir işe yarıyordum. O sıralar babam Ankara'da büyük bir iş almıştı. Mühendis arıyorlardı. "Ben geleyim" diye teklif ettim. Babam, benim devlet tecrübesi edinmemi gerekli gördü. 8-9 ay sonra yapacak bir iş bulamayıp ayrılmaya karar verdim. İş aramaya başladım. Beni kararlı görmeleri üzerine, babamın firmasına gelmemi teklif ettiler. Şantiyeleri dolaşılıyor, yapılan işleri izliyor, babama rapor hazırlıyordum. Ankara şantiyesinin başına (Benim tecrübe edinmem gerektiğini düşünerek)

benimle aynı dönemde Fırat Üniversitesi'nden mezun olmuş birisini koymuşlardı. Olayların seyri beni ilk şantiyeme götürdü. İşin başındaki mühendis aniden ayrıldı. Şantiyede bir elektrik kazası yaşandı. İdare acilen sorumlu bir mühendis atanmasını istedi. "Yeni bir mühendis bulunana kadar geçici görevle" şantiyeye gidebildim. Ben işe kısa sürede adapte oldum. İdare memnun. İşçiler kısa sürede beni kabullendi. Sonunda "sürekli" kılındı görevim.

Mesleki uygulamanın doğrudan içinde bulunmanın keyfi beni müthiş enerjik kılmıştı. Yaklaşık 6 ay boyunca hafta sonları dâhil çalıştım. İşin ilk etabının tesliminin zamanında olmasını, idarenin işten memnun kalmasını sağladım. Bu görevim sırasında meslektaşlarım dışında "kadın" olmamdan dolayı ciddi bir tepki almadım. Meslektaşlarımın (O dönemde Ankara Batıkent'te diğer şantiyelerde çalışan mühendisler ve İdare Kent-Koop'ta çalışan mühendisler) bazıları "Bu şantiyede bir kadın görev yapıyormuş görmeye geldik" diye ziyaretime gelirlerdi (Afrika'dan getirilmiş, soyu tükenmekte olan bir hayvanı görmek için gelir gibi). Bazıları daha ileri gidip "Kadın şantiye işi yapabilir mi yapamaz mı" tartışmasına girerlerdi. İlk bir iki tartışmadan sonra "Valla babam beni yolladı 'git şantiyenin başında dur' dedi. Ben de duruyorum" diyerek tartışmalara son verdim.

Bu dönemde insanlardan gülümseten tepkiler de aldım. Bir gün kullandığım binek araba bozuk, iş alanında mesafeler çok uzak, kamyonetle gitmek zorunda kaldım. O yıllarda Batıkent komple bir şantiye görünümünde. Yaz günü üzerimde bir tişört var, kısa siyah saçlıyım. 200'lük Dodge kamyonette direksiyondayım. Cam açık. Geçtiğim yol üzerinde çalışan üç ameleden birisi arkadaşlarına seslendi "Anaa adama bakın ne kadar da kadına benziyor." Bir zaman sonra arkadaş olduğumuz Kent-Koop yöneticilerinden birisi şu itirafta bu-

lunmuştu: “Ruhsar Hanım geçmişte işe başvuran kadın mimar-mühendisleri almamıştım. Sizi tanıdıktan sonra düşüncem değişti” (O dönem kadın mimar-mühendisler şantiyede işe başlamışlardı). Sonuç: İş alanlarında pozitif örnekler diğer kadınların önünü açıyor.

1986 yılında Ankara’da ilk kadın toplantılarından birisine katıldım. Ankara’da Amerikan Kültür binasında “Kadın Sorunları” konuşulmak üzere toplanılmıştı. “Kadının ezilmişliğinin” tarihinden günümüze birçok şey konuşulduktan sonra “Ne yapabiliriz?” sorusunu sorup cevap aramaya başladılar. Birisi bir fikir attı ve birçok kişi destekledi. Fikir şu idi: “Kadınların kabul günü toplantısına gidilecek, orada propaganda yapılacak”. Bana göre yanlış bir düşüneydi bu. Kabul günü yapan kadınlar konumlarını kabullenmiş, kocalarına dayanmış yaşayan kadınlardı. Söz aldım. “Kadının iş hayatında varlığı, mesleğini yapmasının önemi” üzerine bir konuşma yaptım. Kendi deneyimlerimden söz ettim. Oldukça olumsuz tepkiler gösterdiler. Ben kısa saçlı ve kot pantolonluymuşum. Erkek görünümündeymişim. Kadınlar şantiyelerde çalışmalıymış ama mini etek de giyinebilmeliymiş! (O gün şantiyeden çıkıp toplantıya gitmiştim. Doğaldır ki şantiyede her yere kolay inip çıkmak, işçilerin arasında, tozun toprağın içinde rahat çalışabilmek için uygun bir kıyafet giymiştim) “İşini yaparken kadınca tepkiler gösterebilmeli, gerekirse ağlayabilmeli, gerekirse bayılabilmeli” imiş. (Örnek olarak o dönem bir ilçede savcı yardımcısı olarak çalışan bir kadın arkadaşımın hayatından kesitler anlatmıştım.) Bir sonraki toplantılarına katılmadım.

Sonuç: Kadınlar mesleklerini yaparken cinsiyet sınırlamalarına karşı durmadıkça gerçek eşitlik sağlanamaz.

Artık firmada da şantiyeciliğim kabullenilmişti. Erzurum, Urfa, Adana, Hatay birçok ilde iş yaptım veya gidip-gelip işleri takip ettim. Bu arada evliliğim bitmiş, ailemin daha yakınında yaşar olmuştum. Boşanmış kadının aile tarafından kol-

lanması gibi bir denetim giderek benim için sıkıcı hale dönüşmüştü. On beş gün şantiyeye gidiyordum, artık o kadar alışmışlardı ki aramıyorlardı bile beni. On beş gün Ankara’da kalıyordum. Bir akşam arkadaşarımla buluşup bir yerlere gitsem ailede sorun haline geliyordu. Bir seferinde babama “Bana işinizi, paranızı, şantiyenizi, elemanlarınızı emanet ediyorsunuz, beni bana mı emanet edemiyorsunuz” diye sorduğumda “Haklısın” demişti. Ama ön yargıları onları da dolayısıyla beni de rahat bırakmıyordu. Bu dönemden beni gülümseten bir olayı

anlatmadan geçemeyeceğim. Adana Osmaniye Şehir Elektrik Şebekesi işini yapıyoruz. Ankara-Osmaniye arası yolu sık sık yalnız başıma otomobile gidip dönüyorum. Bu arada yolda sürekli aynı yerlerde mola veriyorum. Pozantı’da bir tesiste yemek yiyor, arabamı yıkıyor, benzin alıyorum. Fatura almamdan, sürekli gelmemden beni aşağı yukarı tanıyorlar. Bir seferinde yılbaşı dönemi benzin aldım, faturamı alırken yılbaşı eşantıyonları verdiler. Yola çıktım. Tesisten çıkmadan arkamdan ısıklarla durdurdular, birisi koşarak bana geldi. Daha güzel eşantıyonları uzattı “Patronumuz yeni yılınızı kutluyor” dedi. Sonuç: Kadınların

iş yapması, mücadele etmesi genellikle toplum tarafından saygıyla karşılanıyor.

Lisansüstü eğitim almak için Almanya'ya gittim. Bir yıl Almanca öğrenmenin yanı sıra durup düşünme fırsatını elde ettim. Kaldığım üniversitenin profesörlerinden "Teknikte Kadın" konulu çalışmaları olan (Bir dönem üniversite rektörlüğü de yapmış) mimar bir kadınla yakın diyalog kurmam; bu konuda okumama, yaşadıklarımı düşünsel olarak yorumlamama, bu meslekte "kadın" olmanın olumsuz etkilerini görmeme yardımcı oldu. Almanya'dan (diplomamızı denk kabul etmemeleri, iki yıl lisans dersi almam gerekmesi üzerine) biraz Almanca öğrenerek döndüm. Ankara'da bir firmada işe başladım. Oğlumla birlikte kendi evimizde yaşamaya başladık. Oğlum özel bir kolejde eğitim alıyordu. Ancak benim bulabildiğim işler proje ve müşavirlik işleri idi. Ve oğlumun eğitimini, yaşamımızı sürdürmeye yeterli değildi. Kimseden destek almaksızın mevcut birikimimle iki yıl idare ettim. Bu dönemde Elektrik Mühendisleri Odası'nda (EMO) bir Kadın Komisyonu oluşturduk, projeler geliştirdik. EMO Dergisi'nde yayınladık. Projelerin bir bölümünü kısmen gerçekleştirdik. Başbakanlık Kadın Müsteşarlığı'na projelerimizi sunduk. Çok beğenmelerine rağmen, ciddi bir maddi destek veremediler. Bu dönemde (1990'ların ortası) Başbakan Tansu Çiller'in kitle örgütleri ve meslek kuruluşlarına çağrı yaparak Ankara'da şık bir otelde yaptığı Kadın Kurultayı'na EMO Kadın Komisyonu adına katıldık. Gruplar halinde projeler ve görüşler anlatılırken biz de EMO'daki projelerimizi anlatmaya çalıştık. Konuşmamızı tamamlamadılar. Gerekçe "Mühendis kadının ne sorunu olur ki, zaten toplumda bir yer edinmiş, para kazanmaktalar." (Amerikan Kültür'deki toplantınının bir benzeri daha!) O yıllarda toplumdan önde düşünen kadın gruplarının düşünce düzeyleri maalesef "dayak yiyen, sokağa atılan kadını kurtarma"dan öteye geçemiyordu. Sonuç: Kadın-erkek eşitliği her alanda, iş hayatı, politika, sanat dahil toplumun her alanında sağlan-

madıkça ezilen dayak yiyip sokağa atılan kadınları "kurtarmak" mümkün değildir. Kadın kendisini önce beyin olarak erkeklerle eşit görmelidir.

Şansım yardımcı oldu. Nihayet bir şantiye işi alabildim, Türkiye'nin büyük inşaat firmalarından birisinde. Hem de Rusya'da. Hayatımın bu dönemini Rusya, Libya, Mısır, Kazakistan'da şantiyelerde çalışarak ve müthiş keyif alarak geçirdim. Yeni deneyimler kazanma ve mesleki tatminin yanı sıra hem daha iyi kazanıp oğlumun eğitimini tamamlayabildim, hem de farklı ülke kültürlerini yakından tanıma fırsatım oldu. Rusya ve Kazakistan'da kadınların inşaatın birçok bölümünde işçi-teknişyen-mühendis olarak çalıştıklarını ve başarılı olduklarını gördüm. Örneğin bir şantiyede boru izolasyon ekibimizin tamamı kadındı. Oldukça da başarılıydılar. İnşaat sektörü denildiğinde toplumda ilk akla gelen "bedenen çalışma" oluyor. Teknolojinin geliştiği, iş makineleri ile çalışıldığı günümüzde yanlış bir düşünce. Tarlada çalışabilen kadın, neden inşaatta boru izolasyonu yapmasın? Artık bu pozisyonda kabullenilmiştim. Son işimde bir inşaat firmasında gelebileceğim en üst noktaya geldim: Tüm şantiyelerin elektrik işlerini koordine eden Elektrik İşleri Müdürlüğü. Artık hiç kimse "Kadın şantiyecisi olabilir mi olamaz mı?" tartışması yapmayı düşünmüyordu benimle.

SSK'dan emeklilik tarihimin dolduğu 2000 yılında bir zamanlar oldukça ısındığım taahhüt işlerini yapmak üzere babamın eski firması ile aynı unvanı verdiğim kendi firmamı kurdum. Oğlum da elektrik mühendisi olacaktı. Babamdan oğluma aktarabileceğim bir deneyim devralmış, onu büyütüp geliştirmiştim. Altı yıldır kendi firmamla yoluma devam ediyorum. Türkiye'de, kriz ortamında, inşaat sektörünün sürekli küçülerek gittiği ve rekabetin çok keskinleştiği bir dönemde, "erkek dünyası" olarak bilinen bir alanda "kadın girişimci" olmanın sıkıntılarını yaşadım. İşe başladığım ilk üç yılda, ortalama parasal değeri 1 milyon dolar civarında 100'ün üzerinde taahhüt işine

teklif verdim. Bazıları kendi kendilerine bile itiraf etmedikleri önyargılarla iş vermekten kaçınırken, fiyatım uygun bulunduğu halde açıkça “Ama o kadın” denilerek iş verilmediği bile oldu. Beni tanıyıp güvenen bazı arkadaşlarımın iş imkânları daraldığı için iş veremediklerini görürken, bazı arkadaşlarımın “yeniden ücretli çalışma” önerilerine kulaklarımı tıkadım. O dönem Almanya’da otomasyon sistemleri üzerine yüksek lisans eğitimi alan oğlumun “Anne sen bu piyasaya göre temiz kalıyorsun, ayak oyunlarını bilmiyorsun, bırak bu işi” değerlendirmesini bir yönü ile doğru bulmama rağmen, kendi yolumdan dönmedim. Tıpkı şantiye işi almaya çalıştığım ilk dönem gibi bu dönemde de yeterince sebatlı davranırsam sonucun değişeceğine inanıyordum. Sonuç: İsteddiğiniz bir işi ancak kararlı bir mücadele ile alabilirsiniz.

Karşılaştığım önyargılar bu konuda araştırma yapmama yol açtı. Başka kadınlar ne yaşıyorlar? İnternette yaptığım araştırmalarda bu konuda Amerika’dan örnekler buldum. Amerika’da, Alaska’da iş yapan “Tundra Rose” adlı kadın sahipli inşaat firması ile ilgili bulduğum makale beni etkiledi. Birçok inşaat firmasının web sayfasında “Women Owned Company” olduklarını belirttiklerini gördüm. (Bir dönem firmada üçü mühendis olmak üzere beş kadın bir arada çalışmamıza rağmen Türkiye koşullarında firmamı “kadın firması” diye adlandırmayı aklıma bile getiremezdim.) Ama Amerika’da “Certification for Women Owned Businesses” diye bir sertifikasyon olduğunu, bunu veren “Women’s Business Enterprise National Council” diye bir kurum olduğunu ve bir kısmını iş piyasasından tanıdığımız 700 büyük kuruluşun bu sertifikayı tanıdığını, kadın firmalarının projelerine sponsor olduklarını şaşırarak ve sevinerek gördüm. (Kaynak <http://www.wbenc.org/>) Son üç yılda Türkiye’de inşaat sektörünün canlanması, yatırımların artması firmamın iş potansiyelini olumlu olarak etkiledi. Ne yazık ki kriz arasında birlikte olduğum kadın mühendis arkadaşlarım dağıldılar. (Dostluğumuz

devam ediyor ama başka yerlerde yollarını çizdiler.) Onların yerini oğlum ve kriz dönemi bir biçimde paralel çalıştığımız meslektaşlarım aldı.

Yaşam öykümü ve kabaca deneyimlerimi sizlerle paylaşmak istedim. Bizler birçok engeli aşmış mühendis-mimar unvanı alabilmiş kadınlarız. Bu alanda kendi işini yapmak isteyenlerimiz de çıkabilir. Kadın Mühendisler Grubu’nun “İşe alınma” konusunda ayrımcılığa karşı mücadelesini takdirle izliyorum. Bunun yanı sıra ileriki dönemde (şu anda nasıl olacağını net olarak düşünemediğim) “kendi işini yapan kadınlar” konusunda hedefler koymasına da “iş hayatında genel ayrımcılığa” karşı bir mücadele olarak, başka iş kollarındaki kadınlar için de öncü olacaktır. Belki ileride bu konuda özgün çalışma yapan kadın örgütlenmeleri çıkacaktır. Kim bilir belki de Türkiye’de de “Kadın Sahipli Firma” logosu, bu tip hedefleri olan kadın örgütlenmelerine ve kadın sahipli firmalara destek veren firmalara “Destek Logosu” bir gün yapılabilir. Neden olmasın?

Sonsöz: Yaklaşık 10 yıl önce yazdığım ve dergimiz için güncellediğim bu yazıyı, özel olarak kadın gruplarında mühendis kadınlara bakışı aktarabilmek için sizinle paylaşmak istedim. Bizler şantiyede, plajda, tango gecesinde ne giyilmesi gerektiğini bilen ve uygulayan kadınlarız. Yazının yazıldığı tarihten bu yana direkt saha işi yapmam ve pozisyonumun da sağladığı kolaylıkla daha şık ve kadınsı giyinebilmeye başladım. Giyim-kuşam konusunda şekilci bakmamak, insanları bir bütün olarak anlamaya ve tanımaya çalışmak görüşümü tekrarlamak istiyorum. Bir de unutmayalım ki odalarımız ve TMMOB bu toplumun ilerisinde düşünen insanların yönetiminde. EMO çevresinde görüşlerimi paylaştığım erkek arkadaşlarımla genelde sorun yaşamadım. Yanımızda, yakınımızda bulunan kadınlar ve erkekleri anlamaya, etkilemeye ve birlikte davranmaya çalışmakta yarar var. Zaten bu toplum içinde güncel tabirle “elitist bir azınlığız”.